

"לבניינה של תורה" – חלק שיח

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

"הַגְבִּיל אֶת הַדָּר"

על שמירת סדרי הישיבה

"מועלין בקודש"

קודם כל ברצוני לשתף את הציבור בהרגשה שהרגשתי היום באופן פרטי. שמעתי שבכוונת הרמטכ"ל החדש שנבחר למדינת ישראל להגיע בצהריים לכותל המערבי כאחת מתחנותיו הראשונות.

הדבר מאוד שימח אותי. עובדה זו מחזקת את התודעה אותה אני מנסה להעביר ביחס לכך שאנו חיים במדינה של קודש ושותפים בצבא של קודש. היום זהו הסדר הרגיל. זכורני שבצעירותי נבחר ראש ממשלה ימני בפעם

ראשונה והוא הלך לכותל

מיד עם היבחרו. אז עשה

הדבר רעש גדול והיה מאוד

מיוחד וכולם התרגשו, אבל

כיום נראה כדבר פשוט

ושגרת. ברוך ה', מתרחשים פה תהליכים עמוקים.

"כִּרְתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְאֵת יִשְׂרָאֵל"

ברצוני לעסוק היום, בסייעתא דשמיא, בשאלה גדולה מאוד הנוגעת לכל אחד מאיתנו בכל יום ובכל רגע.

הרמב"ם כותב בהלכות תשובה¹ שהבחירה החופשית היא "עיקר גדול והוא עמוד התורה והמצווה", בחירה חופשית היא עמוד היהדות.

חז"ל אמרו² ש"הכל בידי שמיים חוץ מיראת שמיים". יראת שמיים היא הבחירה החופשית, שהיא ביד האדם. הקב"ה ברא לנו עולם נפלא והניח את האדם בתוך עולמו הנפלא, בגן

עדן. הקב"ה נתן לנו בחירה חופשית כדי להטיב לנו, כמבואר ברמח"ל³ ובעוד ספרים.

מצד שני, מיד כשנוצרנו לעם הביאנו ה' להר סיני וכפה עלינו הר כגיגית, כפי שמתארים חז"ל במסכת שבת⁴. שם הוא אמר לנו: "אם אתם מקבלים התורה – מוטב; ואם לאו – שם תהא קבורתכם". עם יד על הלב, קשה לנו לקבל את הדבר. גם הפרשנים מנסים להסביר את הדבר. קשה לנו עם כפייה, בפרט כשהעולם המודרני שאנו מושפעים ממנו דוגל בחופש הפרט.

מחויבות היא אושר,

כמה טוב להיות מחויב!

עוד יותר קשים עבורנו דברי הנביא יחזקאל⁵, כתשובה ליהודים שתינו בפניו את הקושי שלהם להמשיך בחיי תורה ומצוות.

השיב להם הנביא⁶: "חִי אָנֹכִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם לֹא בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֵעַ נְטוּיָה וּבְחֶמֶה שְׂפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם". הרי אנו נגד כפייה דתית, אם כן מדוע כך הדבר?

התשובה, שהיא מאוד עמוקה ומאוד יסודית, מבוארת בדברי בעל "עקידת יצחק" רבי יצחק עראמה, ממגורשי ספרד ומגדולי הדורות של עם ישראל. בדבריו בפרשת נצבים⁷ הוא מביא את דברי מדרש תנחומא⁸ על דברי יחזקאל, בהקשרן של נבואות התוכחה הקשות המופיעות בפרשת נצבים. אומר 'בעל העקדה' שהקב"ה

³ דרך ה', חלק א, פרק ב

⁴ דף פח, עמוד א

⁵ פרק כ. עיין סנהדרין, דף קה, עמוד א

⁶ פסוק לג

⁷ שער צט

⁸ על פרשת נצבים, סימן ג

¹ פרק ה, הלכה ג

² נדה, דף טז, עמוד ב

לנו בחירה חופשית בכל רגע נתון, אבל ככלל אין לנו בחירה. קיבלנו תפקיד מרבש"ע תפקיד אלוקי: "אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עַם וְרוּמְמָנוּ מִכָּל לְשׁוֹן". במובן הכללי איננו אנשים פרטיים. לפיכך "כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא"¹⁷, היינו במובן הכללי. כל השייך לישראל במובן הכללי הוא בן עולם הבא מהצד הזה, אף הרשעים, שהרי צבו"ר כולל גם רשעים, כאמור.

"שֶׁעַל כְּרִחְף אֶתְּחָה נוֹצָר"

יש ליסוד זה משמעות גדולה מאוד לחיינו. אדם אינו יכול להיות אריה ברצותו. אין לו בחירה בדבר הזה. כך גם יהודי אינו יכול להחליט שהוא יהיה נוצרי, הוא ישלם על החלטה שכזו. הוא אכן יכול להתנהג כנוצרי, אך כשיבוא לפני בעל החשבון יבואו עימו חשבון. הוא יכול לבחור להתחתן עם גויה, אבל הוא לא יכול לבחור להפסיק להיות יהודי. על דברים מסוימים אין בחירה. גם כאשר חייל לובש מדים הוא הופך להיות חייל המשועבד לחוקי הצבא. הוא בחר להיכנס אל כלל זה וכעת הוא מחויב לו. אם אדם גר בירושלים הוא צריך לשלם ארנונה לעיריית ירושלים. גם אם ישלם ארנונה לעיריית ראשון לציון לא יפתור אותו הדבר מלשלם לעיריית ירושלים. במקרה כזה יבואו אליו הביתה ויעקלו לו את מיטלטליו.

"רֵאָה נְתַתִּי לְפָנֶיךָ"

יש דברים רבים המוטבעים בטבענו. למשל, איננו יכולים שלא להיות יהודים. על כורחנו נולדנו יהודים. אין לנו בחירה בדבר הזה. לעומת זאת, ישנם דברים שאנו בוחרים להיות חלק מכלל מסוים ולהיות מחויבים כלפיו. כאשר אדם בוחר להינשא פירוש הדבר שהוא יוצא ממסגרתו הפרטית והופך להיות איש כללי. 'כללי' זה דבר מחייב, הוא אינו יכול לעשות משמר בישיבה בלי לתאם זאת עם

כרת ברית עם ישראל. ברית זו הפכה להיות טבעם של ישראל, וממילא אינה יכולה להשתנות. לא תיתכן הפרת הברית משני הצדדים, שהרי זהו טבע. זו המשמעות של הברית⁹. היחיד אכן יכול לעשות כרצונו בכל רגע נתון – כמובן שהוא ישלם על כך, כלשון חז"ל¹⁰: "הַפֶּל צְפוּי, וְהַרְשׁוּת נְתוּנָה" – אולם לפלל אין בחירה חופשית. כלל ישראל אינו יכול לחמוק מהברית עם רבש"ע. הוא הרי לא יסכים, הרי הוא בעל הבית. הוא אינו מאפשר לנו זאת.

זו המשמעות של הברית – אין אפשרות מצידו ית' להפר את הברית וגם אנו איננו יכולים להפריה, כי עניין גדול זה טבוע בטבענו. על יסוד גדול מאוד זה כתב הרב זצ"ל¹¹: "לא ראיתי מחכמי ישראל הגדולים מי שחולק עליו בזה"¹². יסוד זה מצוי גם בדברי בעל "משך חכמה"¹³.

"הַיּוֹם הַזֶּה נְהִייתִי לְעָם"

אנו עושים עניין גדול מיציאת מצרים, זהו עיקר היהדות. מצוות רבות הן זכר ליציאת מצרים¹⁴. נכנסנו למצרים בתור משפחה, בשבעים נפש, ויצאנו ממצרים כעם, כאמור¹⁵: "הַיּוֹם עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הַיּוֹם כֶּסֶף אֶת עֵין הָאָרֶץ". הקב"ה הפך אותנו במצרים לעם, ומכאן ואילך אנחנו 'ציבור'. מקובל לומר בשם האר"י הקדוש¹⁶ כי נוטריקון המילה 'ציבור' הוא צדיקים, בנונים ורשעים. ציבור הוא דבר כולל, ציבור הוא כלל. כאנשים פרטיים יש

⁹ זו לשונו: "קיום ונצחיות ברית ה' יתעלה עם האומה הזאת... הוא קיום ודיבוק טבעי הכרחי גדל וחזק ממנו, לא ישוער בטולו בשום צד ועניין בעולם, והוא מה שיחייב חוק וטבע כל נמצא שלא להתפרש מחייו". עיי"ש באריכות.

¹⁰ אבות, פרק ג, משנה טו; עיין עולת ראיה, חלק ב, עמוד קנז

¹¹ שו"ת משפט כהן, סימן קמד

¹² עיין עוד שיחות הרב צבי יהודה, דברים, נצבים-וילך, סדרה א,

סעיף 3

¹³ עיין הפטרת וילך

¹⁴ עיין ספר החינוך, מצווה טז: "אל יקשה עליך מעתה ריבוי המצוות בענין זכירת ניסי מצרים, שהן עמוד גדול בתורתנו, כי ברבות עסקנו בהם נתפעל אל הדבר".

¹⁵ במדבר, פרק כב, פסוק ה

¹⁶ ככר לאדון, אבות, פרק ב, משנה ד

¹⁷ סנהדרין, פרק י, משנה א

אשתו. לא ראוי שיאחר מבלי להודיע זאת לאשתו. הרי יש לו פלאפון ועליו לשלוח מסרון. הוא מחויב למסגרת הבית. זו בחירה נפלאה. אומר בעל "עקידת יצחק" שבחירה זו היא בטבענו. כדי שהעולם ייבנה הוטבע בטבענו הרצון לפרייה ורבייה. העולם המערבי אינו חפץ במחויבויות, והוא סבור שביכולתו לקבל רק את הזכויות ללא החובות. לכן אנשים בורחים ממסגרת הנישואין ומנסים ליצור כביכול תחליפים, שיש בהם רק את הזכויות ולא את החובות, רחמנא ליצלן. אבל לאמתו של דבר זו איולת. אין דבר כזה.

"מי שהציבור צריך בו"

אם נעמיק יותר בעניין זה נגיע למסקנה מאוד חשובה. אומר הרב צבי יהודה קוק¹⁸: "אדם חברתי איננו בחירי". מעת שאדם שייך לחברה הוא כבר איבד מחופש בחירה שלו. הוא עדיין יכול להחליט אם לאכול לחם עם שוקולד או עם מרגרינה, אבל בהיותו שייך לחברה יש לו במידת-מה שיעבוד אמיתי, מוסרי, רוחני. "הוא משועבד למשפחה, לחברה, לחוקי העיר, לחוקי המדינה ולחוקי הצבא. ככל שהאדם הינו יותר חברתי וציבורי – כך מצטמצם חופש בחירתו". הרמטכ"ל, שנבחר היום ובא לכותל, לדוגמא, אינו יכול לסגור לפתע את משרדו ולהשאיר את ביטחון ישראל ליד המקרה. אפילו אם יאמר שהכל מהקב"ה על כל פנים הוא מחויב.

יש להבין זאת בעומק בחיינו. מי שמילדותו מתחנך בחינוך דתי-תורני, מקבל עול באופן טבעי יותר. הוא יודע שהתורה מלמדת אותנו שישנן מחויבויות, ולא רק זכויות¹⁹. לכן בני הישיבות הם חיילים ממושעים יותר ועל כן הם מאוד רצויים לצבא.

היותנו העם הנבחר אינה מקנה לנו רק זכויות אלא גם חובות – הדבר אומר שיש לקום

בבוקר וראשית לומר "מודה אני" וליטול ידיים, וכשפונים לישון יש לקרוא קריאת שמע שעל המיטה; כאשר מעוניינים לאכול לחם יש ליטול ידיים; כשרוצים לשתות כוס מים יש לברך "שהכל נהיה בדברו". אתה חייב בכך, זו אינה המלצה בעלמא לברך "שהכל נהיה בדברו". כלל לא שאלו אותך אם ברצונך להיוולד כיהודי. הרי אם היית נולד מקסיקני היית יכול לשתות כוס מים מבלי לברך "שהכל נהיה בדברו"! כעת עליך לברך ואף ללמוד את דיני הברכות. יש כללים מסגרתיים. לא בכל רגע אדם יכול לעשות ככל שהוא רוצה. ברגע זה, לדוגמא, אני רשאי לשתות כוס מים, אך השותה כוס מים ביום הכיפורים, רחמנא ליצלן, ייכרת אם יעשה זאת במזיד. בענייניו הפרטיים אדם יכול לעשות כרצונו, אבל בעניינים הנוגעים למסגרת הכללית הוא מחויב.

כל חיינו מצויים במתח הזה. מבחינה חינוכית, המבין זאת יודע שמחויבות היא אושר, כמה טוב להיות מחויב! כמה טוב לשמור שבת! כמה טוב להיות נשוי! זה גן עדן! כמה נפלא לחיות באופן הנכון!

כמה טוב להיות יהודי! להיות יהודי הרי פירושו לקיים תרי"ג מצוות, להבחין בין האסור והמותר. איזה אושר להיות יהודי! כמה טוב להיות חייל בצבא! למרות שאין באפשרותי לצאת בכל שבת, למרות שברצוני להיות בבית ולא מרשים לי, בכל זאת אהיה מאושר אם אבין את מהות צבא. כמה אני מאושר שזכיתי להיות בצבא!

"אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאֲרָצוֹת הַחַיִּים"

מהי ישיבה – כלל או פרט? זוהי שאלה מאוד עמוקה. אמר לי אתמול אחד מבני חו"ל שהגיע בשבועיים של חופשתו לישיבה²⁰: "ישיבת הכותל זה גן-עדן!". הישיבה היא גן

¹⁸ עלינו להעריך את בני חו"ל הטסים בחופשתם בין הסמסטרים למשך שבועיים לישיבת הכותל כדי ללמוד. יש להצדיע להם.

¹⁸ שיחות הרב צבי יהודה, שמות, סדרה ב, סעיף 9
¹⁹ עיין עין איה, שבת ב, פרק ו, אות ק: "יסוד דרך ד' הסלולה בישראל היא מילוי החובה".

עדן מבחירה. הוא הרי לא היה חייב לבוא מאמריקה ללמוד פה. אף אחד לא היה חייב לבוא ללמוד ב'הר עציון' או ב'כרם ביבנה' או ב'מרכז הרב' או ב'מיר'. אמנם, מי שלבש מדים של ישיבת הכותל, הוא כבר אינו אדם פרטי, הוא אדם ציבורי-חברתי-ישיבתי. הוא תלמיד של ישיבת הכתל!

מדוע הישיבה היא גן עדן? מפני שאיננו רוצים שאדם יבחר להיות איתנו ולא יהיה שמח. אנחנו מעוניינים שאדם יבחר להיות כאן, ויעשה את הדברים מתוך הבנה. הוא יבין עד כמה טוב לו להיות מחויב, אפילו בלי שוטרים. לפי החוק הצבאי אם יצאת שבת בלי רשות דינך הוא לשבת עשרים ואחד יום במחבוש. בישיבה אמנם לא דנים את התלמידים, אבל צריך לדעת שגם בגן עדן היו כללים: "...מפל עץ הגן אכל תאכל. ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו"²¹. בכל מקום יש כללים, ואף סדרי ישיבה הם מחייבים. הסדר הפרטי של האדם נתון לשיקול דעתו, אבל סדרי הישיבה אינם בגדר המלצה אלא בגדר חוב. אכן זהו גן עדן ללא שוטרים. זוהי ישיבה ולא צבא. אין כאן מ"כ, מ"מ, מ"פ ורמטכ"ל. החיים בישיבה הם בבחינת "הדור קבלוה בימי אחשוורוש"²² – "מאהבת הנס"²³ ומבחירה, אבל גם אחרי ש"הדור קבלוה בימי אחשוורוש" יש כללים הנתונים מהר סיני.

"תן לחכם ויחכם עוד"

אתן מספר דוגמאות והשאר יהיו בבחינת "תן לחכם ויחכם עוד"²⁴.

תפילת שחרית היא מסדרי הישיבה. אמנם, אם אדם נאנס ולא התעורר יש מקום לשקול אם ללכת להתפלל בבית כנסת הרמב"ן או להתפלל יחיד בבית המדרש או ללכת לכותל.

יהיה עליו לשאול את הרב נבנצל שליט"א כיצד יש לו לנהוג. אולם, לכתחילה עליו להחליט שהוא יקום להתפלל עם הישיבה. הוא בחר להיות בישיבת הכותל ואלה הם סדרי הישיבה, וכן בנוגע לשאר התפילות.

סדר בוקר הוא דבר מחייב, החברותא הוא דבר מחייב. חברותא אינה עניין פרטי. מעת שנקשרת עם מישהו אחר הרי זה כעין נישואין. זהו אינו עניין פרטי. אינך יכול שלא להופיע לחברותא מבלי להגיד או מבלי לתאם או מבלי לבקש. אם תלך ללא סיבה מוצדקת אזי תפגע בחברותא שלך. אף כלפי שמיא אם היציאה אינה מוצדקת הרי שזו עבירה.

אנו שואפים שכל אחד ילמד עד הרגע האחרון בו עליו לנסוע לאירוע המשפחתי, אבל על כל פנים אסור לך כתלמיד לנסוע לפני סוף סדר שני ביום חמישי בישיבת הכותל. במידה ויש לך צורך הרי שיש לנהוג באופן המקובל בישיבה ולהירשם בהתאם לכללים. הרי כולנו מחויבים לכללים שנקבעו במדינת ישראל שיש בה רמטכ"ל. ישיבתנו היא ישיבה במדינה ריבונית, איננו מתגוררים באיזו עיירה בפולין. הכלל הינו מחייב. החכם יעדיף להישאר בגן עדן עוד ועוד – עד יום שישי בצהריים או עד יום שישי בבוקר. הרי מי ילך מגן עדן ללא שיגרשו אותו? אמנם אלה הם הכללים הבסיסיים.

כך גם ביום ראשון אחרי שבת חופשית – "שבת כיבוד הורים" כפי שהיא מכונה כיום – יש לשוב לשיעור, היינו עד ליום ראשון בסוף סדר ראשון. אם נסעת לשבת עם המשפחה חזור לתחילת סדר יום ראשון. אם הינך מתגורר במקום מרוחק הרי שהינך יכול לחזור גם במוצאי שבת.

שיעור של הר"מ הוא המלצה או חובה? הרי הר"ם לא יגער בך אם תחסר. הרי איננו בצבא, זהו הר סיני, זהו גן עדן, זהו מעין "הדור קבלוה בימי אחשוורוש". אבל על כל פנים יש 'הר סיני' – שיעור של הר"מ! הוא

²¹ בראשית, פרק ב, פסוקים טז-יז

²² שבת, דף פח, עמוד א

²³ לשון רש"י, שם

²⁴ משלי, פרק ט, פסוק ט

שבו – עליו לדעת שהכללים הם מחייבים. אשרי המבין כמה טוב להיות יהודי, כמה טוב להיות מחויב, כמה טוב שהקב"ה נתן לנו תרי"ג מצוות.

הזוהר הקדוש קורא למצוות: "תרי"ג עייטין"²⁵, תרי"ג עצות. אולם, אם אדם לא ירצה לקחת לולב כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, אם אינו רוצה לתת גט אומר הרמב"ם²⁶ ש"מכין אותו". המצוות הן 'עייטין', הן עצות כיצד להיות מאושר, עצות המורות את הדרך לחיי שלימות²⁷. אשרי הישיבה שמתנהגים בה מתוך ההבנה הנפלאה הזו, אף מבלי שכופים עלינו הר כגיגית.

השקיע בצורך הזה ובזכות שלו להעביר לך את תורת משה רבנו, ויש לך מחויבות תורנית ומוסרית להיות בשיעור. שיעורי האמונה בערב הם אכן רק המלצה כדאית, הישיבה מציעה לך מבחר שיעורים. סדר בהפסקת צהרים הוא המלצה – כדאי לך להישאר בגן עדן ולהצטרף לנשאים. אם ברצונך להתעמל בחדר הכושר או לנוח, הרי שזו רשות. לעומת זאת, סדר צהרים הוא חובה, והשיעור של הר"מ הוא חובה.

התעוררתי לעניין מדבר מאוד פשוט – הרשמה לשבת. הרי מטרת הרישום היא להיטיב ושיהיה מספיק אוכל לכולם, שלא יהיה חסר ויצטרכו לעמוד ולחכות שיוסיפו שולחנות מפני שפלוני לא נרשם. אלו הם סדרי הישיבה. לכן כאשר מבקשים זאת יש להירשם. תורנות בישיבה – אין לנסוע לשבת כאשר רשומים כתורנים. זו עבירה חמורה יותר מעבירה פרטית כי בזה 'חב לאחריני', ואם אתה צריך לנסוע עליך למצוא מחליף. אף אי התייצבות לשמירה היא 'חב לאחריני'. בצבא היית יושב על אי התייצבות לשמירה בבית סוהר, אבל כאן זהו הר סיני, זה גו עדן. אך צריכים להבין שזו חובה, אי אפשר לא לשמור על הסדרים.

אם אתה תורן בארוחת הערב, עליך להגיע בזמן, כדי שהאוכל יוגש בזמן והציבור לא יחכה ויבטל תורה בגלל שאתה החלטת ללמוד עוד.

אתה מחויב לא בשל השוטרים אלא מתוך בגרות. זו בחירה, זו מדרגה יותר גדולה של עבודת ה'.

סוף דבר – שאלתי בתחילה האם ישיבה היא כלל או פרט? התשובה היא שהישיבה היא כלל. מי שרצה היה יכול לבחור ללמוד בבית הכנסת הסמוך לביתו ולעשות כרצונו. אולם מהרגע שאדם בחר לבוא לגן העדן של ישיבת הכותל – על אנשיו הנהדרים, רבניו הנפלאים, אווירתו הנהדרת ואהבת החברים

²⁵ עיין זוהר, חלק ב, דף פב, עמוד ב

²⁶ הלכות גירושין, פרק ב, הלכה כ

²⁷ עיין רמב"ם, הלכות תמורה, פרק ד, הלכה יג: "ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים".

